

"צעד בצעד"

הנגשת לימודי היסטוריה

בחמ"ד

לתלמיד המתקשה

כתיבה:

מיכל זמורה-היימן, מדריכת 'משיקים' בלימודי היסטוריה בחמ"ד

אביטל חגי, מדריכה ארצית להיסטוריה בחמ"ד

ייעוץ דידקטי:

בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

שני לוי שמעון, משיקים, אגף ליקויי למידה

לשימוש פנימי בלבד. המסמך לא עבר עריכה לשונית.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד
הקדמה

2

תלמידים רבים המתקשים בלמידה מגלים קושי בתחומי השפה השונים, בארגון הידע, זכירתו ועיבודו, בהבנת השלם שממנו נגזרים הפרטים שונים ובחיבור בין מקורות חזותיים ושמיעתיים לנושאים הנלמדים ברצף כרונולוגי בהתאם לציר הזמן.

מטרת החוברת היא להציג מספר קווים מנחים וכלים להנגשת החומר לתלמידים לקויי למידה ולתלמידים מתקשים. הקווים המנחים יוצגו ויודגמו על חלקים מיחידות לימוד מתוך ספרי הלימוד: " מסורת ומהפכות - משברים ותקומה " בהוצאת מכון הר- ברכה והספר "ואלה תולדות – מסורת ומודרנה" בהוצאת מט"ח.

המטרה המרכזית של חוברת זו היא שלאחר ההתנסות, המורה ישלב את העקרונות והכלים הללו במלאכת ההוראה שלו ויטמיע אותם ביחידות נוספות. כך יצאו שני הצדדים נשכרים, המורה שיחווה הצלחה בהוראת תלמידים מתקשים, והתלמיד שהלמידה תתאים לצרכיו. לכל נושא שיוצג בחוברת זו יופיע רציונל, הצעה לאופן יישומו בהוראה והדגמות מתוך ספרי הלימוד.

הרציונל והחומרים התיאורטיים הכתובים ביחידות השונות לקוחים מתוך החוברות: "משיקים אמנות ההוראה בכיתות הכוללות תלמידים לקויי למידה", צוות משיקים אגף לקויות למידה. "פסיפס, פסיכו פדגוגיה- מודעות וידעה במלאכת החינוך וההוראה", משרד החינוך, תשע"ד.

1. כלים להתמודדות עם טקסט מקור לתלמידים מתקשים

ההתמודדות עם טקסט מקור בהיסטוריה אינה קלה לתלמידים המתקשים בקריאה. הקריאה היא משימה מורכבת מאוד מבין המשימות הנדרשות ללמידה. היא דורשת יכולות רבות, ביניהן יכולות שפה, יכולות קשב, יכולות ניהוליות ושימוש מושכל במיומנויות מתאימות לרמת הטקסט ולמטרת קריאתו.

המושג 'קריאה' מתייחס גם לפענוח טכני של הכתוב, אבל גם ובעיקר להפקת משמעות ממנו ושימוש נכון בטקסט למילוי מטלות שונות. ככל שעולים בגיל וברמת הטקסטים, עולה הדרישה למיומנות זו ומחייבת התמודדות עצמאית.

ההנחה הרווחת היא שמיומנות הקריאה נלמדת בכיתות היסוד והתלמידים מגיעים מצוידים בידע באשר למיומנות זו כאשר הם מגיעים לחטיבת הביניים. אך למעשה, אין הדבר כך. הקריאה היא מיומנות שיש לטפח לאורך כל הדרך, והיא מתפתחת עם העלייה בגיל ועם העלייה ברמות הטקסטים והמובחנות ביניהם על פי תחומי הדעת. הקריאה, כאחת מהמיומנויות החשובות ביותר, הנדרשות ביותר בתהליך הלמידה לצד העובדה שהיא אחת המיומנויות המורכבות ביותר מחייבת עבודה מפורשת ומושכלת לאורך כל שנות הלימוד בבית הספר ובכל אחד מהמקצועות הנלמדים.

לעובדה זו ערך וחשיבות רבה יותר כאשר מדובר בתלמידים בעלי קשיים או בעלי לקות למידה המתבטאת בקושי לקרוא. עבור תלמידים אלה מודעות לנושא זה ותיקופו במהלך ההוראה השוטפת הם הכרחיים. אין הכוונה כאן להוראה מפורשת של קריאה בכיתות חטיבת הביניים והתיכון ובוודאי שאין הכוונה להפוך את המורה להיסטוריה למורה להוראת קריאה או מורה להוראה מתקנת, אבל כן מדובר על מודעות גבוהה של המורה לתלמידים המתקשים בקריאה ועל מספר התערבויות קטנות מצד המורה שאינן מצריכות הכנה מוקדמת, והן עשויות להפוך את הדבר הזה – את הקריאה – למשימה אפשרית עבור תלמידים בעלי קשיים.

ביחידה זו נעסוק בניתוח טקסט מקור מספר ההיסטוריה "ואלה תולדות" בהוצאת מט"ח. מטרת יחידה זו היא להבין את מורכבותו של הטקסט, ולהכיר כלים להוראתו לתלמיד מתקשה.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

4

הדגמה מתוך "ואלה
תולדות", הוצאת
מטח -
עמ' 174

מדברי היטלר על מרחב המחיה והרייך של אלף שנים (עמוד 174).

מדברי היטלר על מרחב המחיה והרייך של אלף השנים

במקום הקו המאוזן, שלפיו נחלקים גזעי אירופה כיום, צריך לבוא הקו המאונך. פירוש הדבר הוא, ששכבה גרמנית נבחרת נועדה להיות מעמד אדונים באירופה, ולבסוף גם בעולם כולו. [...]

אין הכוונה להתקין איזו פאן-אירופה, מין משפחה תמימה שוחרת שלום [...] כי אם זאת עלינו לעשות: ליצור אחת ולעולמים את היסודות הפוליטיים והביולוגיים לאירופה גרמנית, אשר יעמדו לנצח. [...] מגמתנו היא לכונן את שלטוננו לדורי דורות ולהעמיק כל כך את שורשיו, עד כי יהיה מובטח לאלף שנים. [...]

לעולם לא נגיע לפוליטיקה גדולה בלי שיהא לנו במרכז גרעין של כוח חזק וקשה כפלדה, גרעין של שמונים או מאה מיליון גרמנים יושבים על הקרקע בתחום סגור. [...] אוסטריה כלולה בתוך הגרעין הזה [...] וגם בוהמיה ומורביה, וכן גם נפות המערב של פולין, עד לגבולות אסטרטגיים מסוימים. גם המדינות הבלטיות, שמאות בשנים הייתה להן שכבה עליונה דקה גרמנית, אף הן באות בכלל זה. [...] בכל האזורים האלה יושבים כיום בעיקר שבטי עמים נכריים, ואם יש בדעתנו לייסד את הרייך הגדול שלנו בניין-עד לדורות, הרי חובתנו היא להרחיק משם את השבטים האלה. [...] את אגן בוהמיה-מורביה, את חבלי המזרח הגובלים עם גרמניה, ניישב על ידי איכרים גרמנים. את הצ'כים והבוהמים נעקור ממקומם וניטעם על אדמת סיביריה או באזורי ווהליניה [...] את האוכלוסייה בארצות הבלטיות נוכל לגרמן על נקלה (בקלות). אלה הם עמים הקרובים לנו בגזע.

[...] במזרח עלינו לפרוס את שלטוננו עד לקווקז, עד לאיראן. במערב אנו זקוקים לחוף הים הצרפתי, זקוקים אנו לפלנדריה ולהולנד, ובראש וראשונה זקוקים אנו לשבדיה [...] אנו נמשול באירופה או שנתפורר כאומה.

הרמן ראושנינג, שיחות עם היטלר

סכמה להתמודדות עם מקור מילולי

קרא בעיון את הכותרות פרטי תעודת הזהות של הטקסט וחבר אותם לידע הקודם שלך. (מה אני יודע על הנושא/ על התקופה/ על המחבר...)

קרא בעיון את השאלות הנלוות לטקסט : חלק אותן לחלקים וסמן מילות הוראה ומילת מפתח.

בדוק האם השאלה מבוססת על הטקסט או על ידע קודם שנלמד בכיתה.

נסה להשיב עליה באמצעות הידע הקודם שלך לפני קריאת הטקסט (גם במידה והשאלה מבוססת רק על הטקסט).

קרא את הטקסט.

מעל הפעלים והמאזכרים כתוב על מי מדובר ועל מה מדובר.

(במידת האפשר) שכתב באמצעות משפטים קצרים פסקה רעיונית מצומצמת.

כתוב את התשובה תוך הבאת נימוקים ציטוטים מתוך הטקסט.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד
ניתוח הטקסט ומורכבותו

להלן ארבעת התחומים שיש לבדוק לפני הוראת הטקסט:

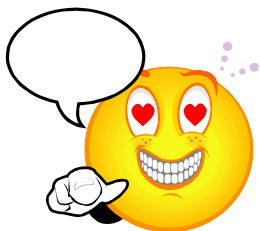

דרכים להוראת הטקסט

דרכי הוראה (היצג):

1. ניבוי- טרום קריאת הטקסט כדאי לבקש מהתלמיד התבוננות חיצונית על הטקסט ומאפייניו, לדלות את מירב הידע מהכותרת ולאתר את המוען (הכותב) והנמען (למי נכתב הטקסט), היכן הטקסט פורסם והאם הטקסט הוא שלם או חלק משלם.

דרכי הוראה (לשון):

2. במידה וישנן מילים מורכבות שאיתרתם מראש כדאי לכתוב בצדו של הטקסט את ההגדרה שלהם.
3. במהלך הקריאה של הטקסט כדאי מידי פעם לעצור במאזכרים¹ ולשאול למשמעותם, ולכוון את התלמידים לכך שהתשובה מופיעה באחד המשפטים שהופיעו קודם לכן. ישנם תלמידים שהבהרה של מאזכרים יכולה לסייע להם במידה רבה בהבנת הטקסט. ניתן לעשות זאת גם בהוראה פרטנית. יש ללמד את התלמידים לכתוב מעל למאזכר למי הכוונה.
4. פירוש מילים קשות על פי הקשר – כאשר התלמידים נתקלים במילה לא מובנת, חשוב ללמד אותם להסתיר את המילה, להמשיך בקריאה ולשבץ מילה חלופית המשתלבת במשפט. מילה חלופית זו לרוב תהיה מילה בעלת משמעות זהה או קרובה למילה שאינה מובנת.

¹ מילים המחליפות מילים אחרות שהוזכרו בחלק קודם של הטקסט

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

6

5. מבנה תחבירי מורכב עלול להקשות מאוד על הבנת הנקרא – כדאי ללמד את התלמידים להפוך את המבנה של המשפט או להדגיש את מילות המפתח ובכך להבינו.

דרכי הוראה (מבנה מארגן ותוכן):

6. הצגת התמונה השלמה – לפני הפנייה לקריאת הטקסט כדאי לעבור ברפרוף על ראשי הפרקים של הפרק, להציג את התמונה השלמה בתוכה משובץ הטקסט (עיקרי האידאולוגיה הנאצית).
7. העמקה בפסקת הפתיחה-
א. באיזה תקופה מדובר ?
ב. חיפוש הרקע/ ההקדמה/ הסיבה /הרעיון המרכזי.
8. קריאה מעמיקה של שאר הפסקאות :
א. איתור הרעיון המרכזי וחיפוש רכיבי מבנה בכל פסקה : גורם, תוצאה, בעיה, פתרון, יתרון, חסרון, עקרון, תופעה, תפיסה, מאפיין ועוד.
ב. ארגון המידע בסכמה- במידה והמטרה היא איתור מידע והסקת מסקנות מתוך הטקסט, ניתן להציג את התבנית של המבנה המארגן ולבקש שישלימו. ניתן לעשות זאת באמצעות טבלה/סכמה או באמצעות שאלות מכוונות.

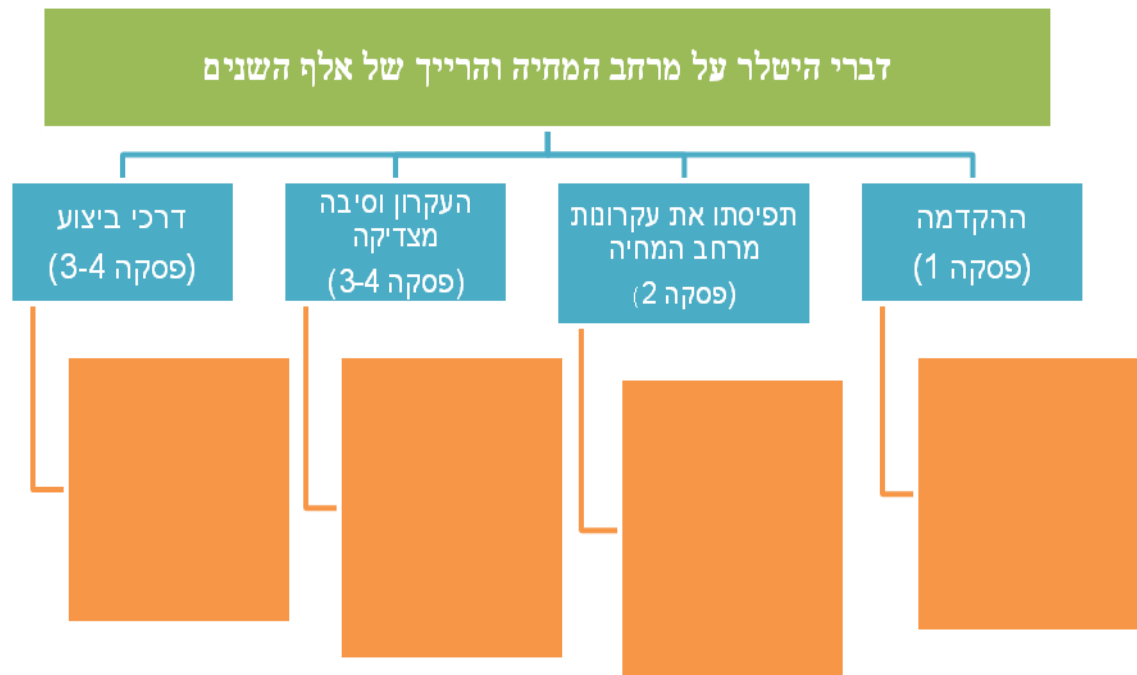

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

7

	• לטקסט כותרת המתייחסת לכך שבהמשך יופיעו דברי היטלר בהקשר למרחב המחיה ובסופו כתוב המקור ממנו לקוח. • הטקסט מורכב מארבע פסקאות עיקריות, בסופו מופיעות שאלות מנחות. • בין השורות ובין הפסקאות מופיעות (שלוש נקודות...), המרמזות על כך כי יש המשך שהושמט.	ההיצג כותרות, חלוקה לפסקאות, גודל הגופן, רווחים.	
	תחביר ◀ הקטע פותח במשפט: "במקום צריך ...". תלמיד שלא יזהה את המבנה הנ"ל עלול לא להבין את המסר של המשפט. בהמשך מופיע הביטוי: "פירוש הדבר הוא...". כאן מופיע ה הבהרה של הכתוב קודם לכן. ◀ פסקה שנייה – הכללה ופירוט פותחת במילים "אין הכוונה ... כי אם זאת עלינו לעשות": התייחסות למה גרמניה לא חותרת והכללה לקראת פירוט שיציג את התפיסה אליה חותרת. תלמיד מתקשה לא תמיד יזהה את המשפט כהכללה שתוביל לפירוט. ◀ פסקה שלישית – תנאי פותחת במילים "לעולם לא נגיע ל... בלי ש...". ואחר כך מופיע הפירוט שהוא אופן הביצוע של התנאי שהוצג קודם לכן. ידע סמנטי (הבנת המשמעות של המילה): קו מאוזן / מאונך – חשובה מאוד הבנת המשמעות של המילים הללו בכדי להבין את המסר של ההיררכיה (נדרש כאן כושר הפשטה וקישור לידע קודם). ידע מורפולוגי (הבנת השורש והצורה של המילה) – המילה לגרמן מקורה ב"גרמניה" מאזכר (מילה שמזכירה מילה שנאמרה קודם לכן) – המילה "שלפיו" בשורה הראשונה = לפי הקו המאוזן. או המילה שורשיו (סוף הפסקה השנייה) = שורשי שלטון הרייך הגרמני	הלשון האם הלשון עכשווית, האם אוצר המילים מוכר לתלמיד, מהי רמת המורכבות התחבירית של המשפטים, אילו מאזכרים קיימים, מילות קישור או העדרן.	
	המבנה המארגן של הטקסט: <u>פסקה ראשונה - הקדמה</u> פתיחה שיש בה הקדמה קצרה על תורת הגזע לפיה החזק עומד בראש הפירמידה. <u>פסקה שנייה- תפיסה ועקרונותיה</u> הצגת תפיסת הרייך כי יש לחתור למרחב מחיה גרמני נצחי. <u>פסקה שלישית- הכללה ופירוט</u> כיצד ליצור גרעין גרמני באירופה: א. שמות המקומות והמדינות אותם יש להעביר לשליטה גרמנית. ב. הסיבה – למה דווקא מקומות אלה ג. דרכי ביצוע <u>פסקה רביעית - פירוט</u> שאיפות טריטוריאליות נוספות באירופה ומחוצה לה. משפט סוגר - המציג שוב את תפיסת מרחב המחיה כבסיס לקיומו של הרייך.	המבנה המארגן של הטקסט האם יש "מבנה על" מארגן, נושא מכליל, רכיבי מבנה	
	המקור מופיע כחלק מפרק המציג את עיקרי האידאולוגיה הנאצית, את התפיסה האנטישמית, ואת התפיסה הפוליטית של מרחב המחיה. הכותרת מעידה על התוכן – הצגת תפיסתו של היטלר בהקשר למרחב המחיה של הרייך הגרמני לאלף שנים. בהמשך מוצג הרקע והעקרונות שבבסיס התפיסה ובהמשך דרכי פעולה.	התוכן הבנת הנושא, קיומו של ידע קודם ויכולת הסקה בחיבור לנלמד.	

הדגמה לסכמה

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

הדגמה לטבלה:

לפניך טבלה מארגנת של הכתוב בטקסט. קרא וכתוב פירוט על כל תבחיך בטבלה:

פירוט והדגמה מהטקסט			התבחיך
			מהו העיקרון המוצג בהקדמה בפסקה הראשונה?
			על סמך אילו נימוקים, המופיעים בפסקאות השנייה והשלישית, מבסס היטלר את עקרון מרחב המחיה?
<u>דרכי הביצוע</u> (כדאי לבקש שיצבעו בטקסט מקומות / סיבות בצבעים שונים)			מהם דרכי הביצוע ליישום עקרונות מרחב המחיה המוצגים בפסקאות 3-4 ?
המקומות המוזכרים	סיבות להצדקת הכיבוש במקומות אלו	תכניותיו של היטלר לביצוע במקומות הללו	

חשוב ללמד את התלמידים לזהות את הרכיבים של טקסטים. ככל שהתלמידים יהיו מנוסים יותר ניתן יהיה לבקש בהמשך ליצור סכמה משלהם, או לחילופין לכתוב רעיון מרכזי לכל פסקה ופירוט בעקבותיו.

9. הסקת מסקנות

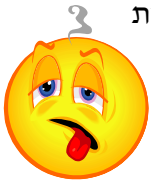
עיון בנתונים ובעובדות הכתובות בסכמה והעלאת תובנות ומסקנות בעקבותיהם.

- א. מה הייתה מטרת הכותב?
- ב. מדוע בחר בנמענים אלו?
- ג. מה ניתן ללמוד על התקופה או על התפיסה המוצגת?
- ד. כיצד המידע קשור לנושאים שלמדנו עד כה ?
- ה. באילו נימוקים / טיעונים ניתן לסתור את דבריו של היטלר?

2. שילוב למידה דרך סכמות בהוראה

רציונל:

התלמידים מתבקשים בשיעורי היסטוריה להבין תופעות ואירועים היסטוריים על פרטיהם ולחבר אותם לתמונה השלמה שנלמדה בהקשר רחב לנושא או לתקופה. תלמידים רבים מתקשים ליצור את החיבורים, נצמדים לפרטים ובכך מצמצמים את הבנתם ואת ראייתם הרחבה. ההשלכות הנובעות מכך הן ידע חלקי של הנלמד, למידה המבוססת על שינון, קושי בהבנת היסטורית מעמיקה והסקת מסקנות.

הסכמה היא אמצעי מארגן המסייע לתלמיד לחבר בין הפרטים לשלם ויש באפשרותה לשרת את המורה בחיבור התלמיד לשלבים השונים הנלמדים, לגשר על תהליכי עיבוד מידע ואף לפנות זמן למיומנויות חשיבה גבוהות בעקבותיה. חשיפת מבנה מקדים לנושא, לסוגיה הנלמדת או לטקסט באמצעות הסכמה, מאפשר לתלמיד להיות לומד פעיל, מעורב, מודע לתכנים המרכזיים של הנושא, למבנה הכללי ולרכיבים הקטנים וליחסים והקשרים ביניהם. כולנו משתמשים בסכמות בכל רגע מבלי להיות מודעים לכך. אנו מתנהלים על פי סכמות שמסייעות לנו להתנהל באופן רציף שלב אחר שלב במשך פעילויות שגרתיות. פתיחה של סכמה נכונה תוביל לפתיחה של אחת נוספת וכך הלאה. הרבה מהסכמות, ברורות למורה והוא עושה בהן שימוש בלמידה ובהוראה. בלמידה זו שנתית יכולה הסכמה להוות אמצעי מצוין להבנה, אחסון וארגון הידע. תפקיד המורה הוא לפתח את המודעות לסכמות סמויות אלה הקיימות אצלו כמומחה בתחום הדעת ולא תמיד עוברות לתלמיד ולסייע לתלמיד להבנות אותן, להציג אותן ולהמליל אותן.

אופן היישום:

- ☞ על המורה לאתר את הדגשים ליחידה הנלמדת, לנסות לזהות מהי התמונה השלמה ומהם הפרטים והרכיבים שלה באמצעות עיון בכותרות, בפרקים ובשאלות המנחות בספר הלימוד.
- ☞ על המורה לשקול מהי רמת הפירוט אליה הוא שואף להגיע ומהם האמצעים המארגנים המאפיינים יחידה זו.
- ☞ חשוב לקחת בחשבון כי המטרה היא לארגן את עיקרי התכנים באופן סכמתי ולסייע לתלמיד לקשר בין פרטי היחידה הנלמדת לתמונה השלמה של היחידה.

שלבים ביצירת הסכמה

למידה

קראו את יחידת הלימוד השלמה וחשבו כיצד הייתם רוצים לקשר אותה ליחידות הקודמות שנלמדו.

איתור רכיבי המבנה

זהו את רכיביה של היחידה תוך עיון בספר, בכותרות הראשיות, כותרות המשנה ובמילות מפתח. ממבט על : אילו מבנים או מאפיינים באים לידי ביטוי ביחידה : הכללה ופרטים, טיעון ונימוקים, הסבר והדגמה, יתרונות וחסרונות, גורמים-מהלך-תוצאות, דמויות ואידאולוגיות שונות, השוואה בין תחומים מנוגדים ועוד.

כעת זהו מהי מטרת הסכמה :

- במידה ותרצו שהסכמה תהווה אמצעי ללמידה מעמיקה של יחידה כדאי לשקול להציגה במלואה בראשית ההוראה. בכל שלב לסמן מה כבר נלמד.
- במידה ותרצו שתהווה אמצעי לסיכום יחידה שנלמדה, ניתן לבקש מתלמידים שיסייעו בבנייתה.
- רצוי מאוד להציג סכמה חלקית ולהיעזר בתלמידים להשלימה במהלך ההוראה בתנאי שבסוף הלימוד תתקבל התמונה השלמה.

יצירת הסכמה

כעת כל שעליכם לעשות הוא לארגן את המידע באופן חזותי.

- בדקו האם הנכם רוצים לפתוח במשפט שמקשר בין הנושא הנלמד לנושא הקודם.
- ארגנו כותרות ראשיות ומשניות (התבססו על הכותרות של הפרק), נושאים והכללות באמצעי חזותי גדול או מודגש וקשרו אליו את כל הפרטים בגופן או צורה קטנים יותר.
- היעזרו בחיצים מקשרים והציגו פרטים מקבילים אחד בסמוך למשנהו, או לחילופין פרטים מנוגדים צבעו בצבעים שונים או צורות שונות.

התאמת הסכמה לצרכי התלמיד והמורה

- ניתן לתת לתלמידים את המבנה ריק והם ישלימו אותו במהלך הלמידה או הקריאה.
- ניתן לתת להם ליצור את המבנה תוך כדי הלמידה וזאת לאחר שהם הכירו מספר מבנים קודם לכן.
- ניתן לתת להם מספר מבנים והם יצטרכו לבחור את המבנה המתאים ביותר לטקסט.
- ניתן לתת את המבנה המלא ולבקש פירוט על כל רכיב.
- ניתן לתת את המבנה המלא ולבקש שיסבירו את הקשרים והחיבורים בין הרכיבים.
- ניתן לתת את המבנה המלא ולזמן שאילת שאלות או הסקת מסקנות בעקבותיו.

בקרה

בדקו את עצמכם : האם אתם מצליחים לראות את השלם בהתבוננות על הסכמה. כדאי לתת לאדם נוסף שאינו מכיר את היחידה להסביר לכם את פרטיה באמצעות הסכמה.

כמה טיפים

Tips

- ✓ הימנעו ממלף מרובה (רצוי לארען יחידה בדף אחד)
- ✓ הקפידו להבחין בין עיקר לטפל.
- ✓ חשבו מה הייתם רוצים שבסוף התהליך יאוחסן בזיכרון של התלמיד.
- ✓ חשבו במהלך תכנון הסכמה לאילו תובנות ניתן להוביל את התלמיד באמצעותה.
- ✓ חשבו כיצד באמצעות הסכמה הנכס יכולים לקדם הצמקה בלמידת פרטיה.

לפניכם הדגמות לסכמות מארגנות

א. תנועת ההשכלה היהודית ותחומי פעילותה

ביחידה זו מוצגים מאפיינים של רעיונות ההשכלה בקרב היהודים באזורים שונים בעולם, תוך התייחסות לדמויות וסיעות חשובות ותפיסתם, למחלוקות ולפרשיות חשובות. קווים מנחים אלו הובילו ליצירת סכמה בה מוצג הקשר בין הנאורות לתנועת ההשכלה היהודית תוך התייחסות לתקופה המדוברת. לאחר מכן הוצג כל אחד מהאזורים ושמות המשכילים היהודים שחיו בו, תפיסתם ופרשיות חשובות. ניתן להרחיב את הסכמה ולהוסיף על כל דמות או תחום פרטים עיקריים חשובים. ההדגמות לקורות מתוך שני ספרי הלימוד כפי שמופיע להלן.

ב. התפתחות הנאציזם והאידיאולוגיה הנאצית

ביחידה זו מוצגים אידיאולוגיות שונות שהובילו להתפתחות משטרים טוטליטריים במקומות שונים באירופה. קווים מנחים אלו הובילו ליצירת סכמה המציגה תפיסות שונות שהביאו להתפתחות האידיאולוגיה הנאצית וסכמה נוספת המציגה את המהלכים שביצע היטלר לשם ביסוס שלטונו בגרמניה.

"ואלה תולדות מסורת
ומודרנה בעת החדשה"
מט"ח
עמודים 234 - 244

הרקע לצמיחת ההשכלה היהודית

מאה 14 - 17: השפעה הרנסנס

גילויי עניין בתחומי ידע שאינם נכללים בתחום הספרות היהודית תורנית וההלכתית .

מאה ה- 18 : אנשי דת יהודים מגלים עניין בתחומי ידע כלליים:

הרב יעקב עמזון
(התנגדותו לתפיסה הדאיסטית)

**הגאון מווילנה -
הגר"א**

מיעוט נשים יהודיות מהשכבות
החברתיות הגבוהות נטלו חלק בחיי
התרבות של הנאורות. האירופית.

יהודים שואפים להרחיב את
הידע האישי ולהעשיר את
עולמה הרוחני של החברה
היהודית ברוח ערכי הנאורות.

סובלנות במאה ה- 18 עידוד
קשרים בין היהודים לחברה
הסובבת.

תנועת ההשכלה- רעיונות ויעדים

מערב אירופה
שילוב בין היהדות לנאורות

מנדלסון

- מפעל הביאור
- קורא לצמצום כוחו של הממסד היהודי
- תומך בשילובם של היהודים בחיי המדינה
- זוכה להכרת החברה הנוצרית
- דוחה את ההצעה להתנצר ומגן על עקרון הסובלנות.

השכלת ברלין (מתונים)

חברה ניטראלית
מנדלסון
כתבי עת ברוח הנאורות
קהלת מוסר – טוביה בוק
המאסף - יצחק אייכל

תנועת ההשכלה היהודית ותחומי פעילותה

"מסורת ומהפכות"
מכון הר ברכה
עמודים 199-216

צמיחת הנאורות

התקופה :

שנות השבעים של המאה
ה-18 עד שנות השמונים
של המאה ה-19.

התפתחות ההשכלה היהודית

השפעה על השכלתם, אורח חייהם ואמונותיהם של יהודי העולם

הרב יעקב עמדין
בן צבי - היעב"צ

השפעת ההשכלה במזרח
התיכון וארצות האסלאם

יהדות תימן

כי"ח

סיעת העקשים

הרב יחיא יצחק הלוי

סיעת הדרדעים

הרב יחיא קפאח

השפעת רעיונות ההשכלה
על החברה היהודית במזרח
אירופה

פרץ
סמולנסקי

מקס
לילנטל

פרשת
ה"השכלה מטעם"

תנועת ההשכלה
היהודית במערב
אירופה

נפתלי הרץ
ויזל

הרב יחזקאל
לנדא

מנדלסון

משבר ההשכלה בברלין

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

התקופה :
1933-1936

מבוסס על "ואלה תולדות" -
מסורת ומודרנה בעת
החדשה" - מט"ח
עמודים 176-188

היטלר מחזק את המפלגה על ידי הקמת
ארגונים צבאיים ופוליטיים

המשבר הכלכלי העולמי
מסייע להיטלר לעלות
לשלטון

ביסוס שלטונו של היטלר

היטלר ואנשיו משליטים
טרור בגרמניה

הקמת שירות הביטחון
- היידריך
הגסטאפו
הקמת מחנות ריכוז

היטלר מנהיג פולחן
אישיות

ברכת "הייל היטלר"
יום היטלר
יום האם הגרמניה

היטלר נעזר בחינוך
להחדרת האידאולוגיה
הנאצית

עיצוב אדם חדש - אדם
עליון.
שינוי תכניות הלימודים
תנועות הנוער
יוצרים משוייכים
ללשכת הרייך לתרבות
רשימות שחורות של
יצירות

היטלר משתמש
בתעמולה ובתקשורת
להפצת האידאולוגיה
הנאצית

יוסף גבלס
אספות עם
תקשורת המונים
יוליוס שטרייכר "דר
שטירמר"

היטלר פועל לשיקום
כלכלת גרמניה

עבודות ציבוריות
מדיניות חימוש
האולימפיאדה
תכנית ארבע השנים

היטלר מבטל את
הדמוקרטיה על ידי צוו
חירום, חקיקה ופעולות
האחדה

פרסום צווי חירום
שריפת הרייכסטאג
הצו להגנת העם
והמדינה
פעולת האחדה
היטלר-פיהרר
יום העבודה הלאומי
החוק להגנת אחדות
הרייך
ליל הסכינים הארוכות

מבוסס על "ואלה תולדות
מסורת ומודרנה בעת
החדשה" - מט"ח
עמודים 168-176

התפתחות האידאולוגיה הנאצית

הנאציזם בגרמניה :

היטלר מעצב את עיקרי האידאולוגיה הנאצית

היטלר מבסס את האידאולוגיה הנאצית על תפיסות שכלתניות
ותפיסות רגשיות שקדמו לו

ביולוגיה :
תורת האבולוציה, דרוויניזם חברתי
אנתרופולוגיה:
מיון האנשים עפ"י תכונות פיזיות.

הגזענות:

אויגן קרל דירינג, וילהלם מאר, ארתור דה גובינו

מפלגת הפועלים
הגרמנית הנציונאל
סוציאליסטית.

- פוטש
- מיון קמפף

הגזענות מתורגמת לתפיסה פוליטית
של "מרחב המחיה"

האידאולוגיה הנאצית מפתחת אנטישמיות
ייחודית
(שוני משנאת ישראל המסורתית לאנטישמיות
המודרנית), הגזע שמי, הבעיה היהודית

האידאולוגיה הנאצית הופכת את הזיקה
הגרמנית הלאומית ללאומנות ולהשתייכות
גזעית
(תורת הגזע, תת גזע, תת אדם, מהרסי תרבות,
מכוני תרבות)

3. שילוב אמצעים פסיכו-פדגוגיים בהוראה

הסיבות להצלחה או חוסר הצלחה בלמידה יכולות לנבוע מחלקים קוגניטיביים אבל לא פחות מהחלקים הרגשיים – ההתייחסות של הלומד אל הלמידה, החיבור שלו אל החומר הנלמד, התפיסה העצמית שלו כלומד, ההנעה שלו ללמידה, האמונה שלו בעצמו, הביטחון שלו בעצמו כלומד שהם פועל יוצא מחוויות הלמידה שחווה. למעשה מדובר על שידוך בין שתי זירות – זירת הפדגוגיה וזירת הפסיכולוגיה, שבכל אחת יש כדי להעשיר את השנייה ולהוות מצע חשוב לטיפוחה. שילוב זה נקרא "פסיכו-פדגוגיה".

פסיכו-פדגוגיה היא תפיסה המיישמת את המודעות לרגשות המתעוררים ולעמדות המתעצבות בתוך יחסי הגומלין בתהליכי הוראה-למידה. תפקידנו להסב את תשומת הלב לרגשות המתעוררים בתהליכי הוראה-למידה ולברר את התפיסות והעמדות של המורה והתלמיד, הפועלות לקידום או לעיכוב תהליכי הוראה-למידה. כך לדוגמא, תפיסת 'אתיקה של דאגה ואכפתיות' – הרואה בהוראה פרקטיקה של יחסים שמתקיימים על בסיס דאגה טבעית, אהבה, חמלה, נדיבות ותשומת לב, נוגעת במישרין גם בתהליכי ההוראה-למידה. אנשי חינוך אכפתיים יתחייבו ליחסי דאגה המושתתים על ראיית צרכי האחר ועמידה לרשותו. הם יגלו אחריות להתפתחות תלמידיהם כבני אדם שלמים: ינהלו איתם דיאלוג, יהיו קשובים לרגשותיהם, לצרכיהם, לתחומי העניין שלהם, למקורות המוטיבציה, לסגנונות הלמידה שלהם ועוד, כל זאת תוך הוקרת השונות הבין אישית כערך, וההבנה שמדובר במשימה מורכבת של מתן מענה לשונות, בתהליך למידה המתרחש בהקשר חברתי/קבוצתי.

בבסיס התנהגות האדם עומדים שלושה צרכים מולדים: הצורך באוטונומיה, הצורך בתחושת יכולת ומסוגלות עצמית והצורך בקשר ובשייכות. מורה המשלב בהוראתו מהלכים שמקדמים מתן מענה לצרכים הללו, מפתח תלמיד מגויס, סקרן, ביקורתי, בטוח בתהליכי הלמידה ומודע לצרכיו הלימודיים.

ביחידה זו נתייחס לניתוח קטע מקור ולניתוח תמונות בהיבט הפסיכו-פדגוגי. למורה יש יכולת אדירה לסייע לתלמידים להתמודד אחרת עם המשימה המורכבת הזו, כיוון שמעבר לחוויית הקושי, חשוב התרגום לקושי, ההתייחסות אליו, הפרשנות שלו ודרך ההתמודדות עמו. ביכולתו של המורה להעניק לתלמיד חוויה של "נראות" ונוכחות דרך חלקים חיוביים ולא שליליים.

חשוב לזכור כי ישנם אמצעים ומהלכים רבים שהמורה מאלץ באופן טבעי ואינסטינקטיבי בעזרת ההוראה. כגון: מבנה קבוצה ואוכלוסיות, אמצעים ומהלכים, מתן אפשרות בחירה בין מטרות שונות, הצגת הצלחות, סמס או מכתב הצרכה, שיחות אישיות עם התלמיד, הדגמת פיצוח עאלת פארות על הלוח וכו'.
בדרכים אלו מתאפשרת האוטונומיה, המסוגלות ותחושת השייכות של התלמיד.
ככל שהמורה יהיה מודע לערך המוסף המקדמי המהלכים הללו בהיבט הרגשי כך ירחיב את השימוש בהם.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

18

הדגמה מס' 1:

מבוסס על "מסורת
ומהפכות", מכון הר ברכה
עמ' 128-129

מטרת הקטע הבא היא להמחיש כיצד באמצעות שימוש בטרור על ידי המשטרה
החשאית ויצירת פחד בקרב האזרחים, מדכא המשטר הטוטליטרי את מתנגדיו.

דיווח אחר תיאור תלמיד בשם מיטיה גורדינקו, אשר הלשין על אנשים רעבים [אשר גנבו]. בהופעתו כעד בבית המשפט אמר:
"אחרי חשיפת הגנבים אני מתחייב לארגן שמירה על היבול ולנהל את אוטרייד החלוצים". בעקבות הלשנתו של מיטיה,
הוצא אחד המבוגרים להורג והשני נשלח לעשר שנות מאסר אכזרי. מיטיה קיבל פרס - שעון, חליפת חלוצים, מגפיים ומוני
שנתי לעיתון המקומי. השלטונות עודדו גם הלשנות קטנות. לדוגמה, ילדים-כתבים בעיתון "פיונסקיה פרבדה" דיווחו על
תלמידים מאחרים, על מי שמשתמט מהכנת שיעורים ועל ילדים המבקרים בכנסייה. הקומיסר העממי אשר היה אחראי על
נושא החינוך, אנדריי בובנוב, ציווה בשנת 1934 לשפוט הורים לא אמינים, ובכך אפשר לילדים לדווח למורים על הוריהם. בית
הספר הגיש נגד אחד ההורים תביעה משפטית. ילדים עודדו להלשין גם על מוריהם. הם עשו זאת ברצון רב.

(רעיה צימרמן, כיתוס פבליק מורוזוב ומקומו בחינוך האידיאולוגי הקומוניסטי בשנות ה-30 כתב העת ספרות ילדים ונוער, דוד ילין, דצמבר 2006)

1. על פי הקטע המצוטט, באיזה אמצעי השתמש השלטון כדי להשליט את אמונתו על כלל האזרחים?

2. האם תוכלו לשער מה הייתה השפעת ההלשנות על היחסים המשפחתיים?

בקטע משולבים קטעים שפורסמו בעיתון קומוניסטי לילדים בכדי לעודד ילדים נוספים להלשין
על בני משפחותיהם ומוריהם.

השאלות המופיעות בספר הלימוד מתייחסות להיבט הקוגניטיבי.

להלן עוד מספר שאלות שמשלבות את ההיבט הרגשי כדי ליצור חיבור לרגש ולמשמעות
ולשלב שפה פסיכו-פדגוגית בהוראה:

מה מעורר בך הקטע הנ"ל?

מהי דעתך על מעשיהם של הילדים?

אילו רגשות עלו בך בעת ההבנה המדויקת של מעשי הילדים?

מהי דעתך על כך שילדים הביעו רצון רב להלשין על מוריהם?

האם במהלך הקריאה חשבת על מקרה מסוים בו נתקלת במעשה של הלשנה שמטרתה

הייתה קבלת הוקרה או מעמד, או לחילופין השמצה של אחר?

מה התחדד לך באשר למאפייניו של המשטר הטוטליטרי בעקבות הקריאה?

אילו תובנות עלו בך בנוגע לאופן שבו שלטון צריך להוביל את נתיניו?

הדגמה מס' 2:

מטרת התמונות היא להמחיש כיצד ביסס המשטר הטוטליטרי את מעמדו באמצעות שליטה בלעדית (מונופול) על התעמולה ועל החינוך הפורמלי והבלתי-פורמלי. בחלק זה מוצגות 3 תמונות של ילדים ונערים בתנועות נוער שמימן השלטון.

נוער באיליה (איטליה)

נוער היטלר (גרמניה)

קומוסומול (רוסיה)

1. על פי התמונות, מהם המאפיינים המשותפים לכל תנועות הנוער?

2. מדוע לדעתכם, כפה השלטון הטוטליטרי על בני הנוער להצטרף לתנועות הנוער?

תמונות אלו עשויות לעורר בתלמידנו רגשות שונים. הקשבה והבנה של רגשותיהם עשויים לקדם את מטרת הלמידה, שהיא הבנת השפעת המונופול על החינוך כמאפיין של משטר טוטליטרי. להלן מספר שאלות שיכולות לשלב בין רגש ללמידה בהיבט פסיכו-פדגוגי:

התבונן בתמונות

אילו רגשות מעוררות בך התמונות ?

מה לדעתך מרגישות הדמויות המופיעות בתמונה ?

התבונן בתמונה בצד ימין (רוסיה). מה לדעתך מרגישים הצועדים ? איך היית מרגיש אילו היית שם ?

האם זכור לך מקרה בו היית מאוחד עם חבר או חברים למטרה משותפת? למה גורם איחוד שכזה?

אילו תובנות גילית בהקשר למאפייניו של המשטר הטוטליטרי בעקבות השיח? האם תפיסתך השתנתה ?

4. פיתוח והרחבת יכולת ההנמקה בעל פה ובכתב

בשירות לימוד ההיסטוריה

רציונל:

בלמידת היסטוריה נדרשים מגוון מרכיבים של השפה. הכרות עם צליליה, הכרות עם יחידות המשמעות השונות שלה בהתאם למאפיינים צורניים שונים, הבנת המשמעות של המילה בנפרד ובתוך הקשר אליו היא מחוברת, הבנה והפקה של מילים ומשפטים באופן תקין ומותאם לדרישת המטלה תוך ציות והתייחסות לכללי התחביר. במסגרת למידת המקצוע נדרש התלמיד להציג סיבות וטיעונים לתופעות מסוימות בעל פה ובכתב בהקשרים ובחיבורים הנכונים. כפי שהילד מתחיל את ראשית דרכו בדיבור ואחר כך בכתבה, גם כאן יש לאפשר את ההתפתחות המדורגת הזו בפיתוח יכולת ההנמקה של התלמיד. מקומו של המורה הוא ללוות את התלמיד וללמד אותו באופן מפורש להבין את דרישת המטלה, לזהות את הטיעונים הקיימים, לקבוע מהי עמדתו, לנסח אותה ולבסס אותה באמצעות טיעונים תומכים ומשכנעים.

כמה מילים על אפיוני העמדה:

עמדות הן כלליות ומתייחסות למצבים מגוונים, הן חיוביות או שליליות, תלויות בעוצמה ובחשיבות של הנושא והן יציבות בדרך כלל, אך ייתכן שהן ישתנו בהתאם לעמדות שכנגד ובהתאם לידע בתחום.

לעמדה שלושה מרכיבים: קוגניטיבי, רגשי והתנהגותי.

כיצד מרכיבים אלו מתקשרים ללימודי היסטוריה?

✓ **בהיבט הקוגניטיבי** התלמיד נדרש לידע מבוסס, מחשבות ואמונות בהקשר לנושא בו עליו להציג עמדה.

✓ **בהיבט הרגשי** עליו לזהות מהם רגשותיו כלפי התופעה / האירוע / ההתנהגות / אמירה

✓ **בהיבט ההתנהגותי** נדרש התלמיד לזהות מהי על פי תפיסתו דרך הפעולה הנכונה ביחס לתחום אליו נדרש להתייחס.

הדגמת הצדקת טיעון באמצעות ראיות והסברים

בפרק המשטרים הטוטליטאריים נדרש התלמיד להציג טיעון, להצדיק אותו באמצעות ראיות והסברים, ולהציג אותו בפני חברי הכיתה. על התלמיד לקרוא קטע מקור קצר המתייחס למעמדו של המנהיג ביחס לנתיניו ולפרלמנט ולהביע את עמדתו ותפיסתו בנושא תוך התבססות על ידע קודם.

מה נדרש מהתלמיד:

- לקרוא את הטקסט
- לזהות מהי הטענה
- לאתר את הנימוקים המופיעים בטקסט ומבססים את הטענה
- לאתר נימוקים, עובדות ודוגמאות נוספות המבססות את הטענה
- לאתר נימוקים, עובדות ודוגמאות הסותרים את הטענה ואת הנימוקים שהובאו
- לבדוק מהי עמדתו האם תומך בטענה או מסתייג ממנה
- לכתוב טיעון בהתאם למבנה הקלאסי של הבעת עמדה

מסורת ומהפכה מכון הר ברכה
פרק משטרים טוטליטאריים
(עמוד 126 בספר הלימוד)

תנועה צעירה... דוחה את עקרון הכרעת הרוב המעמיד את המנהיג בדרגה משפילה, כמוציא לפועל את רצונם ודעתם של אחרים (...) הקידמה והתרבות האנושות אינן תוצר הרוב, הן נובעות בלעדית מן הגאונות וכושר הפעולה של אישיות הפרט (...) המנהיג, בעל החשיבה הגאונית, מטיף את השקפותיו ורוכש לעצמו אט-אט חוג של אוהדים (...) הפרלמנט הוא אחת מתופעות ההתנוונות הקשות ביותר של האנושות.

מיון קאמפף, פרקים מתוך "מאבקי" של אדולף היטלר כרך א/עריכה מדעית-משה צימרמן ועודד היילברונר : תרגום - דן-ירון. ירושלים 1992, עמ' 117-

הבעת עמדה

היטלר מציג טענה שכבר נטענה לפניו, שהאדם המודד יכול להשפיע לברזל
ההיסטוריה האנושית – האם אתם מסכימים עם טענה זו? נאקו והדג'או את
תשובתכם.

הטענה המוצגת:

יש לדחות את עקרון הכרעת הרוב.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

התייחסות לטענה בהיבט הקוגניטיבי

התלמיד נדרש לידע מבוסס, מחשבות ואמונות בהקשר לנושא בו עליו להציג עמדה. לתלמידים לקויי למידה לעיתים הידע הנדרש אינו זמין או אינו מאורגן לכדי מבע, מסיבות שונות כגון: העדר מיומנויות יסוד, קושי בתהליכי עיבוד וזכירה, קושי במנגנוני הקשב, השפה והחשיבה.

דגם השולחן

• חוזק הטענה כחוזק הביסוס שלה.

קשיים שעלולים להתעורר אצל תלמידים ליקויי למידה	
קושי 1- קושי של התלמידים לשלב ערוצי חשיבה בעוד הם משקיעים מאמץ בתהליכים בסיסיים, כמו קריאה, פירושי מילים, זכירה, תכנון, כתיבה, ארגון ידע וכו'	פתרון - לנטרל גורמים מעכבים. לדוגמא: קושי בקריאה – הקראה או עבודה עם חבר, פירושי מילים – לכתוב בצד פירושים.
קושי 2- בשליפת טיעונים מתאימים	פתרון - חיפוש טיעונים סותרים. מציאת מילים מנוגדות למילות המפתח בכל נימוק. השענות על הטקסט (במידה וקיים).
קושי 3- בהרחבת הנימוקים בשל מבע מצומצם	פתרון - הרחבת הנימוקים באמצעות פירוט והבהרה (הסבר) באמצעות הדגמה או באמצעות שאילת שאלות.
קושי 4 - קושי בארגון הפרטים למבע שלם, לכיד, מקושר ומבוסס.	פתרון- תבנית להצגת העמדה, מאגר ניסוחים לפתיחה וסגירה.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

הדגמה לפתרון לקושי מס' 2 - שלילת טיעונים מתאימים

חיפוש טיעונים סותרים. מציאת מילים מנוגדות למילות המפתח בכל נימוק.

נימוקים מתוך הכתוב המחזקים את הטענה	נימוקים סותרים המסתייגים מהטענה
עקרון הכרעת הרוב משפיל את המנהיג כמוציא לפועל את רצונם ודעתם של אחרים.	המנהיג הוא גאוות הרוב כאשר מייצג אותו. הרוב יכול לתמוך ולחזק את עמדתו של המנהיג.
המנהיג בעל החשיבה הגאונית הוא זה שמשפיע על הקדמה והתרבות האנושית.	המנהיג אינו גאון ולכן לא יכול להשפיע לבדו על הקדמה והתרבות האנושית.
הקדמה והתרבות האנושית אינן תוצר הרוב.	הקדמה והתרבות האנושית הינן תוצר הרוב.
ה פרלמנט הוא אחת מתופעות ה התנוונות הקשות ביותר של האנושות.	הפרלמנט הוא תופעה חיובית. מאפשר חופש ביטוי של מגוון דעות וייצוג בממשל, הגיוון וריבוי הדעות מזמן יצירתיות ופתיחות .

הדגמה לפתרון לקושי מס' 3 - הרחבת הנימוקים באמצעות פירוט והבהרה

(הסבר) באמצעות הדגמה או באמצעות שאילת שאלות.

נימוקים מתוך הכתוב המחזקים את הטענה	מציאת נימוקים סותרים המסתייגים מהטענה	הרחבת הנימוקים באמצעות דוגמא או פירוט:
עקרון הכרעת הרוב משפיל את המנהיג.	המנהיג הוא גאוות הרוב כאשר מייצג אותו.	פירוט : מטרתה של ההשפלה היא פגיעה. הרוב ישאף להשפיל את המנהיג רק אם יחוש פגיעה מצדו או חוסר שביעות רצון מהנהגתו.
המנהיג בעל החשיבה הגאונית הוא זה שמשפיע על הקדמה והתרבות האנושית	הרוב יכול לתמוך ולחזק את עמדתו של המנהיג	דוגמא : ההפיכה במצרים ובלוב בהן הרוב חש כי המנהיג אינו נותן מענה לצרכי הרב ולאור זאת בחרו להדיחו.
הקדמה והתרבות האנושית אינן תוצר הרוב	הקדמה והתרבות האנושית הינן תוצר הרוב.	פירוט : הידע (הגאונות) מפוזר בקרב בני האנוש באופן מגוון ומרובה אינטליגנציות ואינו יכול להתרכז במוח אחד. ריבוי האינטליגנציות והשונות מאפשר את הפלורליזם ואת הקדמה.
		דוגמא : ההשכלה התפתחה ע"י מגוון אנשים שחיו בתקופות שונות ובמקומות רבים המנהיג אינו גאון ולכן לא יכול להשפיע לבדו על הקדמה והתרבות האנושית.

הפיקוח על הוראת ההיסטוריה והאזרחות בחמ"ד, מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך
רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

לדוגמא : הנאורות, המהפכה התעשייתית.		
הפרלמנט הוא אחת מתופעות ההתנוונות הקשות ביותר של האנושות	הפרלמנט הוא תופעה חיובית. מאפשר חופש ביטוי של מגוון דעות וייצוגן בממשל	

הדגמה: פתרון לקושי 3- בהרחבת הנימוקים בשל מבע מצומצם

שאלת ה-למה?

- למה ?** כי זה לא זה לא יכול להיות שאדם אחד ישפיע על ההיסטוריה האנושית.
- למה** זה לא יכול להיות? כי זה לא הגיוני.
- למה** זה לא הגיוני? כי בשביל להשפיע על ההיסטוריה צריך לעשות מעשים גדולים.
- למה** איזה מעשים משפיעים על ההיסטוריה ? מלחמה, שלום.
- למה** מלחמה או שלום? כי זה יכול לשנות מציאות.
- למה** מנהיג לא יכול לשנות מציאות? כי הוא צריך שותפים.
- למה** הוא צריך שותפים ? כי צריך שלא יהיו התנגדויות ושהיו לו עוזרים...

הדגמה: שאלת שאלות-התלמיד ינסח שאלות שיסייעו לו לשלוף מידע

ולבסס את עמדתו

העלאת מילות שאלה מלאכה

(מי, מה, מתי, מדוע, לאן, למה, איזה, אילו, איפה, איך, כמה, כיצד, האם, היכן)

הטענה היא : *שהאדם הבודד יכול להשפיע לבד על ההיסטוריה האנושית*

דוגמא לשאלות:

1. *א- מדוע אדם בודד יכול להשפיע על ...*
2. *ב- למה איך אדם בודד יכול להשפיע לבד על...*
3. *ג- איך אדם בודד יכול להשפיע לבד על...*
4. *ד- כמה מנהיגים בודדים שאני מכיר השפיעו על ההיסטוריה האנושית ...*
5. *ה - האם זה האנושי שלאדם אחד תהיה השפעה כל כך גדולה על ...*

✓ התלמיד ישיב על השאלות שכתב ובכך לרוב ירחיב את מאגר הנימוקים שברשותו

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

ואלה תולדות מסורת ומורנה
בעת החדשה ובתולדות העמים/
מט"ח (עמוד 348)

הדגמה - פיצוח שאלת עמדה (כולל פתרון לקושי מס' 4)

הסבר לתמיכתו של הרב ריינס בתנועה הציונית

סיג ופסול (פסולת) ואין בו חלילה שום דבר שינגד לדת. [...] אין בזה קורטוב של הענין מהגאולה, כל עקרו של הרעיון הזה ויסודו איננו אלא הטבת מצב אחינו האומללים. יתר על כן, הוא גיבה את מנהיגי הציונות, ובראשם הרצל, שכן 'מי לא יודה, כי אנשים כאלה, שהם יודעים בינה לעיתים ואשר כח להם לעמוד בהיכלי מלכים ושרים, כי הם רק הם מסוגלים לזה'.

יצחק קונפורטי, "היהודי החדש במחשבה הציונית: לאומיות, אידאולוגיה והיסטוריוגרפיה", ישראל 16, עמ' 80

הרב ריינס, מייסד המזרחי (1902), ראה בשיתוף הפעולה עם הציונות החילונית ועם מנהיגות התנועה הכרח שיש לברך עליו. שכן, ההכרעה הדתית לקחת חלק בתנועה הציונית הייתה כרוכה בשני קשיים: האחד הוא קושי הלכתי חינוכי ומעשי, והוא קשור בשיתוף פעולה עם יהודים שאינם שומרי תורה, והשני הוא קושי תיאולוגי הנובע מן החשש מדחיקת הקץ ומהיותה של הציונות תנועה משיחית המונהגת על ידי חילוניים. הרב ריינס, שגישתו כלפי הציונות הייתה פרגמטית (מעשית), יצא להוכיח 'כי הרעיון הזה (הציונות) הוא נקי מכל

שימו לב
לשאלה 4

1. אילו קשים עמדו בפני הרב ריינס בהצטרפות לתנועה הציונית?
2. מהי תשובתו של הרב ריינס לטענות של המתנגדים לציונות?
3. מהו יחסו של הרב ריינס להרצל?
4. האם אתם מסכימים עם עמדת הכותב שיחס זה נבע מגישה פרגמטית? נמקו או הציעו הסבר אחר.

השאלה:

האם אתם מסכימים עם עמדת הכותב שיחס זה נבע מגישה פרגמטית? נמקו או הציעו הסבר אחר.

מה נדרש מהמשיב:

- 👍 להביע הסכמה או אי הסכמה עם עמדת הכותב
- 👍 לנמק או להציע הסבר אחר

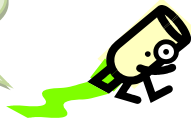
אילו קשיים עלולים להתעורר בהתמודדות עם השאלה

- 👍 להבין את עמדת הכותב
- 👍 להבין למה הכוונה במאזכר "יחס זה"
- 👍 להבין מהי גישה פרגמטית = גישה מעשית
- 👍 להמליל את עמדתו מסכים / לא מסכים
- 👍 לנמק או להציע הסבר

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

ניתן לראות זאת
באמצעות הדעת
המפסיק בטקסט
בצבאים

להלן הדגמה של שלבי העבודה מהבנת השאלה עד לכתיבת התשובה

שלב ראשון

✓ **איתור בטקסט את עמדתו של ריינס :**

ראה בשיתוף פעולה עם הציונות החילונית ועם מנהיגות התנועה הכרח שיש לברך עליו.

שלב שני

✓ **איתור עמדתו של הכותב:**

יחסו של ריינס נובע מגישה פרגמטית

שלב שלישי

איתור בטקסט את ההצדקה שמביא הכותב בהתבסס על ריינס לכך שמדובר בגישה פרגמטית:

✓ הרעיון לקחת חלק בתנועה ציונית נקי מכל סיג ופסול ואין בו שום דבר נוגד את הדת.

✓ עיקרו של הרעיון הוא הטבת מצב אחינו האומללים

✓ אנשים אלה "מנהיגי הציונות" יודעי בינה לעיתים

✓ כח להם לעמוד בהיכלי מלכים ושרים

שלב רביעי

איתור בטקסט של עמדות מנוגדות:

✓ ישנו קושי הלכתי חינוכי ומעשי בשיתוף פעולה עם יהודים שאינם שומרי תורה.

✓ ישנו קושי תיאולוגי בשל החשש מדחיקת הקץ ומהיותה של הציונות תנועה משיחית המונהגת על ידי חילוניים

שלב חמישי

✓ **הבעת הסכמה או אי הסכמה עם הכותב** (על התלמיד להוכיח מה בדבריו של ריינס מעיד על גישה פרגמטית או גישה אחרת)

✓ **עליו לחפש מה מהפרטים שאיתר קודם לכן מייצגים גישה פרגמטית ולחבר ביניהם באמצעות**

מילות קישור ופירוט:

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

מאגר ניסוחים להבעת עמדה (עפ"י – זמירה שם טוב תיכון "אוהל שם")

- אני תמים דעים עם, אינני חולק עליו, אני תומך/מצדד ב... איני מסכים, אני מתנגד, אני שולל אפשרות כזאת... ברצוני להביע את הסתייגותי בעניין זה...
- יש לתת את הדעת על...
- יש לבחון את הנושא על היבטיו השונים...
- אין להקל ראש בחשיבות הנושא... יש להיכנס לעובי הקורה (=לבדוק ביסודיות), יש למגר את התופעה... (להפסיק את התופעה)...
- הצעה או פתרון זה מוטלים בספק...
- עניין זה בטל בשישים לעומת ... (אפסי, לא נחשב....)
- אליה וקוץ בה – למרות היתרונות יש גם חסרונות..
- למיטב ידיעותיי, למיטב זכרוני... לעניות דעתי...
- אדון בזה להלן (=בהמשך).... דנתי בזה לעיל (=קודם)...
- מחד גיסא ומאידך גיסא (=מצד אחד ומצד שני).
- אל לנו לשבת על המדוכה (= איננו יכולים להישאר שאננים)
- ישנם נימוקים שונים ... החל ב... וכלה ב...

תשובה המביעה הסכמה (מבוססת על נימוקים שנלקחו מהטקסט) :

פתיחה: אני תמים דעים עם דבריו של הכותב כי הרב ריינס מציג גישה פרגמטית מעשית:

הרעיון לקחת חלק בתנועה ציונית נקי מכל סיג ופסול ואין בו שום דבר נוגד את הדת- הרב ריינס לא רואה סתירה בין הרעיון הציוני לרעיון לדת. בנוסף לכך הוא מתייחס לנחיצות שיש להטבת מצב אחינו (יהודי ארץ ישראל ויהודי הגולה) האומללים

יתר על כן הוא מציין כי "מנהיגי הציונות" הינם אנשי בינה ובאמצעות בינתם ניתן לקדם את המטרה הציונית. הרב ריינס מאמין כי למנהיגי הציונות יש את היכולת לעמוד בהיכלי מלכים ושרים ולקדם את מטרה לשוב ארץ ישראל.

דבריו מעידים כי הוא מאמין בדרך מעשית של עשייה ושיתוף פעולה עם אנשי התנועה הציונית ועם החילוניים לשם קידום הרעיון הציוני.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד
התייחסות לטענה בהיבט הרגשי

על המורה לסייע לתלמיד להתחבר לרגש באמצעות חיזוק כוחותיו, שאילת שאלות המזמנות ביטוי רגשי. ככל שתפתח הדדיות בין הנלמד לרגש יש סיכוי טוב יותר שהתלמיד יתמודד טוב יותר עם הלמידה באופן חוויתי ומשמעותי עבורו.

נזכר בדוגמא הראשונה-

תנועה צעירה... דוחה את עקרון הכרעת הרוב המעמיד את המנהיג בדרגה משפילה, כמוציא לפועל את רצונם ודעתם של אחרים (...) הקידמה והתרבות האנושות אינן תוצר הרוב, הן נובעות בלעדית מן הגאונות וכוח הפעולה של אישיות הפרט (...) המנהיג, בעל החשיבה הגאונית, מטיף את השקפותיו ודוכש לעצמו אט-אט חוג של אוהדים (...) הפרלמנט הוא אחת מתופעות ההתנוונות הקשות ביותר של האנושות.

מיון קאמפף, פרקים מתוך "מאבקי" של אדולף היטלר כרך א/עריכה מדעית מ' צימרמן, ע' היילברונר : תרגום- דן-ירון. ירושלים 1992, עמ' 117-119

1. מה אני מרגיש בהקשר לטענה?
2. מתי נתקלתי במצב דומה למה שנאמר? ואיך הרגשתי?

התייחסות לטענה בהיבט ההתנהגותי

התלמיד נדרש לזהות מהי על פי תפיסתו דרך הפעולה הנכונה ביחס לתחום אליו נדרש להתייחס.
נזכר בדוגמא השנייה:

הסבר לתמיכתו של הרב ריינס בתנועה הציונית

סיג וקסול (מסולת) ואין בו חלילה שום דבר שינגד לדת. [...] אין בזה קורטוב של הענין מהגאולה, כל עקרו של הרעיון הזה ויסודו איננו אלא הטבת מצב אחינו האומללים. יתר על כן, הוא גיבה את מנהיגי הציונות, ובראשם הרצל, שכן 'מי לא יודה, כי אנשים כאלה, שהם יודעים בינה לעיתים ואשר כח להם לעמוד בהיכלי מלכים ושרים, כי הם רק הם מסוגלים לזה'.

יצחק קונפורטי, "היהודי החדש במחשבה הציונית: לאומיות, אידאולוגיה והיסטוריוגרפיה", ישראל 16, עמ' 80

הרב ריינס, מייסד המזרחי (1902), ראה בשיתוף הפעולה עם הציונות החילונית ועם מנהיגות התנועה הכרח שיש לברך עליו. שכן, ההכרעה הדתית לקחת חלק בתנועה הציונית הייתה כרוכה בשני קשיים: האחד הוא קושי הלכתי חינוכי ומעשי, והוא קשור בשיתוף פעולה עם יהודים שאינם שומרי תורה, והשני הוא קושי תיאולוגי הנובע מן החשש מדחיקת הקץ ומהייתות של הציונות תנועה משיחית המונהגת על ידי חילוניים. הרב ריינס, שגישתו כלפי הציונות הייתה פְּרַגְמָטִית (מעשית), יצא להוכיח 'כי הרעיון הזה (הציונות) הוא נקי מכל

1. אילו קשים עמדו בפני הרב ריינס בהצטרפות לתנועה הציונית?

2. מהי תשובתו של הרב ריינס לטענות של המתנגדים לציונות?

3. מהו יחסו של הרב ריינס להרצל?

4. האם אתם מסכימים עם עמדת הכותב שיחס זה נבע מגישה פְּרַגְמָטִית? נמקו או הציעו הסבר אחר.

1. מה אתה חושב לגבי דרך הפעולה של הרב ריינס המובאת בקטע?
2. לו היית היועץ האישי של הרב ריינס, כיצד היית מיעץ לו לפעול?
3. האם ידוע לך על מנהיגים שמתמודדים כיום עם דילמה דומה לזו של הרב ריינס? כיצד הם פועלים? אתה מסכים עם דרכי הפעולה שלהם?

5. ניתוח של אמצעים חזותיים והסקת מסקנות

מאחר ולא מעט תלמידים לקויי למידה מתקשים בתחום המילולי ובערוץ השמיעתי, כדאי ורצוי לשלב אמצעים חזותיים בהוראה. האמצעים החזותיים השכיחים המוכרים לנו הם: תמונה, כרזה, קריקטורה, מפה ותרשים. יחד עם זאת גם בהתמודדות עם האמצעי החזותי עלולים תלמידים לקויי למידה לגלות קושי על רקעים שונים כגון: חוסר מיקוד, מרכיבי קשב, קושי להבחין בין דמות ורקע, קושי בהתמצאות במרחב ועוד. לעיתים התלמידים מצליחים לזהות את הפרטים אך מתקשים לעגן אותם בתוצר כתוב המעיד על הבנה משמעותית שלה.

תפקידו של המורה בשלב הראשון הוא ללמד באופן מפורש את המרכיבים של האמצעי החזותי ואת הקשר בניהם באמצעות שאלות מנחות ורק בשלב הבא לבקש מהתלמיד להסיק מסקנות בעקבות למידתו.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

"יחיו הפיונרים הצעירים דור העתיד הראוי
לקומסומול (תנועת הנוער) של לנין וסטאלין".

מתוך: מכון הר ברכה, מסורת ומהפכות, משברים
ותקומה, כרך ראשון עמוד 135

שלב ראשון בניתוח כרזה

(רצוי שיעשה בכתיבה):

מהו נושא הכרזה ?

תיאור - מה אני רואה בכרזה (פרטים, צבעים, סמלים, דמויות, כתוביות ועוד).

האם יש פרטים שהם בולטים יותר מהאחרים?

האם הכרזה מבטאת רגשות ? אילו ?

האם יש בכרזה פרטים מנוגדים ?

שלב שני בניתוח כרזה - הסקת מסקנות

מה הקשר בין הפרטים המופיעים בכרזה?

מה מנסה היוצר להבליט בכרזה ?

אם היוצר בחר להבליט את... / להציג את...

בצורה כזו (כדאי לפרט) ... חשוב היה לו להעביר

מסר ש...

מה אפשר להבין מהכרזה על התקופה / האירועים/ הדמויות/

האידאולוגיה / המקום ?

כיצד הכרזה מחדדת את הבנתי בנושא ...

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שלב ראשון בניתוח כרזה (רצוי שיעשה בכתיבה):

מהו נושא הכרזה ?

קריאת תמיכה בתנועת הנוער הכפופה לפליטים.

תיאור מה אני רואה בכרזה (פרטים, צבעים, סמלים, דמויות, כתוביות ועוד).

החזית הכרזה נציגים לקופים שלוש חניכים צעירים (שני בנים ובת)
שמדיניות ביד ימין.

שניים מהם לבושים בגדים בצבע כחול לבן המצוטרים בסרט אדום
והנער השלישי לבוש בגדים בצבע ירוק לית המצוטרים בסרט אדום

הוא אחוז במעין דגל שמהווה את הרקע לתמונה. שלושתם לבושים כובעים תואמים.

צל צווארו של החניך שמרכז תלוי תוף ובידו מקלות תיפוף. פניהן של החניכים מחויכות.
שלושתם מסתכלים קדימה לאותו כיוון.

הרקע מאחורי החניכים הוא דגל אדום שצליו מופיעות תמונותיהם של לנין וסטאלין בצבע של
חצי פרופיל.

האם יש פרטים שהם בולטים יותר מהאחרים?

הצבע האדום בתמונה בולט מאוד וכמו כן הצמידה הקופה וההצדעה האחידה של החניכים.

האם הכרזה מבטאת רגשות ? אילו ?

הכרזה מצוררת רגשות מצורבים: מצד אחד פניהם של החניכים מחויכים ומצד שני תמונותיהם
של סטאלין ולנין מאחורי החניכים רשמיות ואולי אף מאיימות ומפחידות.

האם יש בכרזה פרטים מנוגדים?

החיוך של החניכים לצומת הרצינות והקשיחות של המנהיגים.

הביטוי החיסי והרשמי של החניכים לצומת הרקע האדום.

החיוך של החניכים, צבעי הבגדים שלהם, הצמידה הקופה וההצדעה המצידים על שמחה,

תקווה ואמונה לצומת הצבע האדום מאחור שמסמל את הסוציאליזם. הצבע האדום מצורר גם
קנוניותה של מלחמה/דם.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שלב שני בניתוח כרזה - הסקת מסקנות

מה הקשר בין הפרטים המופיעים בכרזה?

ניכר כי יש קשר בין החניכים באחידות שלהם - הבגדים, המבט קדימה, ההצדעה האחידה. בנוסף יש קשר בין הסרט על בגדיהם לרקע האדום שמאחור. בולט הקשר בין הדמויות והמבט הקשוח של המנהיגים מאחור לצמידתם האיתנה של החניכים. לא ברור אם החיוק של החניכים הוא מתוך שביעות רצון או מתוך רצון לציית למנהיג.

מה מנסה היוצר להבליט בכרזה ?

היוצר מנסה להבליט את הקשר בין המנהיגים לתנועת הנוער. ואת החשיבות של תנועת הנוער שמצייתת למנהיגים.

אם היוצר בחר להבליט את... החניכים בצורה כזו אחידה, גאה ולקופה ומאחוריהם את המנהיגים הרציניים... חשוב היה לו להעביר מסר ש... התנועה היא ברשות וצבא השלטון הסובייטי והוא זה שצומד מאחור, התנועה תציית ותאדיר את השלטון ותישא בלואן את דגל המנהיגים.

מה אפשר להבין מהכרזה על התקופה / האירועים / הדמויות / האידאולוגיה / המקום ?

ניתן להבין מהכרזה כי תנועות הנוער ברוסיה בתקופה זו היו תחת חסות השלטון הסובייטי והחניכים התנהגו בהתאם לרצון השליט ואף היו כלי לשירות השלטון. ניתן להתרשם כי האידיאולוגיה התבססה על ציות למנהיגים הצומדים מאל כולם ומהצבא האדום שברקע אפשר להבין כי השלטון דגל בסוציאליזם, צבא זה מסרה גם תחושה של איום ושליטה.

כיצד הכרזה מחדדת את הבנתי בנושא ...

הכרזה מחדדת את הבנתי בכך שהיא מבהירה ומציגה את כוחו של המשטר הטוטליטרי החזק ואת האיום שלו על האזרחים והשפעתו על תנועות הנוער והחניוק.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד
6. ניתוח טבלה וכתיבת פסקת השוואה

לתלמידים לקויי למידה קשה מאוד להתמודד עם מרכיבים חזותיים עמוסי גירויים (כגון: טבלה, דיאגרמה, מפה).

תפקיד המורה הוא להקדיש לכך זמן וללמד את המיומנות באופן מפורש. על המורה לסייע לתלמיד לבודד את המרכיבים מתוך השלם, לזהות כל חלק בנפרד, להמליל ולהגדיר את מה שרואה (הגלוי), להשוות בין חלקים דומים או שונים, ליצור הכללות ולשאול שאלות שיובילו להסקת מסקנות.

בבואנו לדרוש מתלמיד לנתח אמצעי חזותי כלשהו, עלינו לבדוק האם הוא מופיע באופן עצמאי או בתוך הקשר כחלק מיחידה שנלמדה. החיבור להקשר מהווה את הבסיס הראשוני להבנתו. ביחידה זו יוצגו מספר עקרונות לעבודה עם תלמידים מתקשים על ניתוח טבלה ועל כתיבת פסקת השוואה.

הדגמה על טבלה מתוך הפרק:
 מלחמת העולם הראשונה
 ותוצאותיה בספר מסורת
 ומהפכות עמוד 102, מכון הר
 ברכה.

היקף גיוס החיילים והפגיעה בהם:

סדרות ההסכמה	סה"כ כוח מגויס	הרוגים	פצועים	שבויים ונעדרים	סה"כ נפגעים	אחוז הנפגעים סכלל הכוח
רוסיה	12,000,000	1,700,000	4,950,000	2,500,000	9,150,000	76.3
צרפת	8,410,000	1,357,800	4,266,000	537,000	6,160,800	76.3
בולגריה	8,904,467	908,371	2,090,212	191,652	3,190,235	35.8
איטליה	5,615,000	650,000	947,000	600,000	2,197,000	39.1
ארצות הברית	4,355,000	126,000	234,300	4,500	364,800	8.2
יפן	800,000	300	907	3	1,210	0.2
רוסיה	750,000	335,706	120,000	80,000	535,706	71.4
סרביה	707,343	45,000	133,148	152,958	331,106	46.8
בלגיה	267,000	13,716	44,686	34,659	93,061	34.9
יוון	230,000	5,000	21,000	1,000	17,000	11.7
פולין	100,000	7,222	13,751	12,318	33,291	33.3
סלובקיה	50,000	3,000	10,000	7,000	20,000	40
סה"כ סדרות ההסכמה	42,188,810	5,152,115	12,831,004	4,121,090	22,104,209	52.3
סדרות המרכז						
גרמניה	11,000,000	1,773,700	4,216,058	1,152,800	7,142,558	64.9
אוסטריה-הונגריה	7,800,000	1,200,000	3,620,000	2,200,000	7,020,000	90
סוודניה	2,850,000	325,000	400,000	250,000	975,000	34.2
בולגריה	1,200,000	87,500	152,390	27,029	266,919	22.2
סה"כ סדרות המרכז	22,850,000	3,386,200	8,388,448	3,629,829	15,404,477	67.4
סה"כ	65,038,810	8,538,315	21,219,452	7,750,919	37,508,686	57.6

1. העלו השערה סתם ההשלכות האפשריות של הרג המוני בסדר גדול כזה?

השוואה

השוואה פירושה ניסיון לעמוד על הדומה והשונה בין שני נושאים או יותר.
 ביסוד ההשוואה מצויה ההנחה שיש מכנה משותף לנושאים. מתוך: רב מילים

הפיקוח על הוראת ההיסטוריה והאזרחות בחמ"ד, מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך
 רחוב שבטי ישראל 27 ירושלים 91911, טלפון נייד 050-6282363, פקס 02-5604018

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שלבים ללימוד מיומנות של ניתוח טבלה

טרם עיון בטבלה חשוב להתבונן בה התבוננות ראשונית ולסייע לתלמידים לאתר את העיקר בסריקה זו.

הערה – יש תלמידים שריבוי העמודות עלול להקשות עליהם להתמקד בעמודות מסוימות. לגביהם מומלץ להניח דף לבן ולהסתיר פרטים / עמודות בהם לא עוסקים.

שלבי העבודה

- ⊗ איתור כותרות / נושא הטבלה
- ⊗ איתור הגורמים המושווים ואיתור תבחינים.
- ⊗ שימוש במדגשים להדגשת פרטים בולטים
- סימון נתונים דומים
- סימון בצבע אחר של נתונים מנוגדים או מקוטבים
- ⊗ שאילת שאלות מנחות בהקשר להבנת הטבלה :

השאלה שעל התלמיד לשאול	המיומנות	הדגמה
כיצד קשורה הטבלה לחומר הנלמד ?	הבנת מיקומה של הטבלה ביחס להקשר הנלמד חשוב שהתלמיד יקרא או יעתיק שני משפטים עיקריים מהיחידה שנלמדה בהקשר לטבלה זה יהיה המבוא להבנת הטבלה.	הטבלה מציגה את המספר העצום של החיילים שהשתתפו במלחמה : 65 מיליון חיילים כשמתוכם למעלה ממחצית נהרגו או נפצעו.
מהי הכותרת של הטבלה ?	העתקת כותרת הטבלה	היקף גיוס החיילים והפגיעה בהם
מה מייצגת כל עמודה ?	בידוד של העמודות בטבלה המייצגות את התבחינים השונים.	כל עמודה אחד מהפרטים הבאים : א. סה"כ מגויסים ב. הרוגים ג. פצועים ד. שבויים ונעדרים ה. סה"כ נפגעים, ו. אחוז הנפגעים מכלל הכוח.
מה מייצגת כל שורה ?	בידוד התחום המיוצג בכל שורה.	בשורה העליונה מופיעה כותרת מדינות ההסכמה ומתחתיה שורה אחת לכל אחת מהמדינות הבאות : רוסיה, צרפת, בריטניה, איטליה, ארצות הברית, יפן, רומניה, סרביה, בלגיה, יוון, פורטוגל ומונטנגרו.

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

לאחר כל המדינות הללו מופיעה הכותרת מדינות המרכז ומתחתיה שורה אחת לכל אחת מהמדינות הבאות : גרמניה, אוסטרו-הונגריה, טורקיה, בולגריה. מתחת לכל מדינות ההסכמה מופיעה השורה בסה"כ ואותו דבר מתחת למדינות המרכז.		
התייחסות לנתונים הכמותיים. לדוגמא : בסרביה נהרגו 45,000 ונפצעו קרוב ל 153,000 חיילים. חיפוש פרטים בולטים בטבלה הם : לדוגמא : לרוסיה היה הכוח הגדול ביותר שגויס ממדינות ההסכמה ולמונטנגרו הכוח הקטן ביותר. מספר ההרוגים הגבוה ביותר ממדינות ההסכמה היה מרוסיה 1,700,000 והקטן ביותר היה מיפן 300 הרוגים. במדינות המרכז האחוז הגבוה ביותר של נפגעים היה מאוסטרו-הונגריה 90% וכך הלאה.	מידע גלוי חיפוש פרטים בולטים (מספר גדולים או קטנים).	אילו פרטים בולטים מתוך התבוננות הטבלה ?
<u>פרטים דומים / קרובים</u> מספר הפצועים מגרמניה קרוב למספר הפצועים מצרפת (לערך 4,200,000). מספר ההרוגים מרוסיה קרוב למספר ההרוגים מגרמניה (לערך 1,700,000). ברוסיה וצרפת אחוז זהה של נפגעים מכלל הכוח 76.3. <u>פרטים שונים</u> הפער הגדול ביותר הוא בין אחוז הנפגעים מכלל הכוח ביפן שהוא הנמוך ביותר 0.2% לעומת אחוז הנפגעים הגבוה ביותר מאוסטרו-הונגריה. מספר ההרוגים ממדינות המרכז גדול ביותר משלושה מיליון ביחס למדינות ההסכמה.	התייחסות לפרטים דומים או שונים/ מנוגדים.	אילו פרטים בולטים כשונים או מנוגדים זה מזה בטבלה ?
	חיפוש קשרים בין הפרטים השונים	אילו קשרים מחברים בין הפרטים המופיעים בטבלה ?
<u>מה המשמעות של כל כך הרבה הרוגים :</u> דמוגרפיה - מספר ההרוגים במלחמה היה מעל 13,000,000 איש. לכמות כזו של הרוגים הייתה השפעה כלכלה- כל כך הרבה מגויסים משמעו כוח אדם גדול שלא עובד ולא יכול לפרנס את משפחתו. משבר רגשי – אובדן גדול השפיע על מצב רוחם של האנשים. <u>מה המשמעות של כל כך הרבה נפגעים :</u> יותר נכים ונזקקים בחברה האנושית. השלכות כלכליות פיצויים רבים שצריך לשלם.	הסקת מסקנות באמצעות שאילת שאלות.	איזה מידע חדש עולה בעקבות עיון בטבלה ? באמצעות שאילת שאלות

משרד החינוך
מינהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

כתיבת פסקת השוואה

כתיבת פסקת השוואה אינה משימה קלה לתלמידים מתקשים. הקושי יכול לנבוע מסיבות שונות: קושי טכני גרפ-מוטורי או שגיאות כתיב שלעיתים גורמים להימנעות מכתיבה. קושי לארגן את כל הרעיונות לכדי כתיבת מסודרת, מאורגנת ורציפה, לקות שפה, העדר אוצר מילים, חוסר הכרות עם מילות הקישור וחוסר ניסיון בכתיבה מסוג זה.

לאור זאת מקומנו לתרגל את הנושא בשיעורים השונים ולתת לתלמידים אמצעי עזר להצלחה במשימה. ניתן לכתוב שאלות קצרות הממקדות את התלמיד במה להתבונן בטבלה ולאחר מכן לבקש מהתלמידים שיחברו את תשובותיהם לכדי פסקה באמצעות מילות הקישור. (ניתן לתת להם מאגר) תלמידים המתקשים לארגן את רעיונותיהם לכדי כתיבה מסודרת יכולים להיעזר בתבנית הבאה לאחר שעשו את שלב איתור הפרטים. תלמידים שאינם מתקשים יכולים להיעזר בתבנית זו לשם ניסוח בלי שנשאלו קודם לכן שאלות ממקדות.

תבנית לכתיבת פסקת השוואה הפתיחה

הצגת נושאי ההשוואה - הצעות לפתיחה:

- הטבלה שלפנינו עוסקת בנושא..... על פי התבחינים הבאים:

- הטבלה משווה בין... לבין/ הטבלה משווה בין.... לבין..... על פי התבחינים הבאים:.....

"גוף הפסקה" - כתיבת ההשוואה התייחסות לדומה ואח"כ לשונה .

דומה

מתוך ההשוואה בין הנושא _____ לבין הנושא _____ עולה כי יש דמיון בין _____ לבין _____

בתבחינים הבאים: _____ לדוגמה _____ . דמיון זה מעיד כי _____

שונה

לעומת זאת מתוך ההשוואה בין _____ לבין _____ נמצא, כי יש הבדלים/ הבדלים חדים בנתונים

הבאים: _____ לדוגמה _____ . ניתן להבין מהבדלים אלו כי _____

סיום / מסקנה:

המסקנות העולה מתוך הנתונים הללו הן _____